

Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck

2018–2022

Antaget av kommunfullmäktige 2017-11-27

Introduktion

Detta program tydliggör den övergripande inriktningen för stadens arbete med att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck i enlighet med visionen om ett Stockholm för alla.

I programmets första del beskrivs bakgrund till utmaningarna för att tillgodose hbtq-personers rättigheter och stadens övergripande inriktning inom området.

Den andra delen pekar ut fem prioriterade fokusområden för stadens nämnder och bolagsstyrelser. Verksamheterna ska i sin ordinarie planering själva konkretisera vilka aktiviteter de behöver genomföra inom fokusområdena för att nå stadens mål samt hur de ska samverka med andra aktörer.

Den tredje delen av programmet beskriver ansvarsfördelning och övergripande arbetssätt samt hur uppföljningen ska göras.

Avslutningsvis definieras ett antal centrala begrepp inom området.

Innehåll

Inledning	4
Övergripande inriktning och fokusområden	10
1 Våld, diskriminering och andra kränkningar mot hbtq-personer ska upphöra	11
2 Unga hbtq-personer ska ha lika rättigheter och möjligheter som andra unga	11
3 Hbtq-personer ska ha likvärdigt stöd, omsorg och vård	13
4 Hbtq-personer ska ha likvärdig tillgång till kultur, idrott och fritid	13
5 Staden ska samverka med civila samhället för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter	13
Genomförande och uppföljning	14
Referenser	18
Begreppsdefinitioner	20

Inledning

HBQ

är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella och transpersoner och queera personer som grupp.

Ett Stockholm för alla är en stad som lever upp till och respekterar de mänskliga rättigheterna. Ett Stockholm för alla innebär att alla har möjlighet att vara sig själva fullt ut i livets alla skeden.

Hbtq är ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera personer som grupp. Det är dock viktigt att komma ihåg att det inte är en homogen grupp eller enhet. Det som är gemensamt är att individen bryter mot heteronormen som förutsätter att alla är antingen kvinnor eller män, att de är cispersoner (det vill säga identifierar sig med det kön de tilldelades vid födseln) och att de attraheras av det motsatta könet.

Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners formella rättigheter har gradvis stärkts i Sverige under flera år. Trots detta finns brister när det gäller hbtq-personers livssituation och villkor, inte minst när det gäller transpersoners situation.

FN:s konventionsövervakande organ har påpekat att Sverige brister i att kartlägga och åtgärda utsatta gruppers livsvillkor. När det gäller hbtq-personer saknas i stor utsträckning både kvantitativ och kvalitativ data som synliggör hbtq-personers utsatthet och behov.

En granskning av Stockholms stads externa kommunikation visar att representationen av människor med annan sexuell läggning än heterosexuell och personer med könsöverskridande identitet eller uttryck är bristfällig.¹

Erfarenhet av och rädsla för våld, trakasserier och andra former av hatbrott är vanligare förekommande bland hbtq-personer än bland heterosexuella, vilket leder till ohälsa. Dubbelt så många homo- och bisexuella personer anger att de har nedsatt psykiskt välbefinnande jämfört med heterosexuella.² Transpersoner tenderar att ha ytterligare nedsatt psykiskt välbefinnande.³

Unga hbtq-personers utsatta situation uppmärksammas enligt forskningen överlag inte tillräckligt i skolan där de ofta känner sig otrygga. I synnerhet utsätts unga homo- och bisexuella män och transpersoner för våld och hot om våld. Även i fråga om våld och förtryck i hemmet blir unga

1 Gullers Group genomförde under 2016 en granskning på uppdrag av stadsledningskontoret

2 Hälsa på lika villkor? – Hälsa och livsvillkor bland hbt-personer, Statens folkhälsoinstitut, 2006

3 Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer bland transpersoner, Folkhälsomyndigheten, 2015

hbtq-personer oftare utsatta.⁴ Många hbtq-personer har ett lågt förtroende för och är osäkra på bemötandet i den kommunala omsorgen.⁵ Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld som drabbar hbtq-personer riskerar dessutom att förbises på grund av bristande kompetens om hbtq-frågor inom socialtjänsten.⁶

Många hbtq-personer i Sverige väljer att inte vara öppna med sin läggning på jobbet.⁷ Detta skulle kunna kopplas till en befarad rädsla för kollegornas eller chefernas brist på förståelse eller kränkande attityder. Samtidigt vittnar många hbtq-personer om att de känner stress över att leva ett dubbelliv.

” Ett Stockholm för alla innebär att stadens verksamheter bedrivs så att den service och omsorg och de tjänster som erbjuds stockholmarna är lika tillgänglig, av lika hög kvalitet för alla, oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning.

Ett Stockholm för alla innebär att stadens verksamheter bedrivs så att den service och omsorg och de tjänster som erbjuds stockholmarna är lika tillgänglig, och av lika hög kvalitet för alla, oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning. Stockholms stad behöver öka kunskaperna inom verksamheterna och förstärka arbetet för att upprätthålla en hög kvalitet för alla. Staden har också som arbetsgivare en betydande roll för att säkerställa en öppen och inkluderande arbetsmiljö för alla anställda och för att främja lika rättigheter och möjligheter i arbetslivet oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning. Stadens roll som arbetsgivare behandlas närmare i Stockholms stads personalpolicy.

Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck kompletterar särskilt följande styrdokument:

- Stockholms stads personalpolicy
- Stockholms stads program mot våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2020
- Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018–2022
- Program för ett jämställt Stockholm 2018–2022
- Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011–2016, Stockholm – en stad för alla
- Program för barn och ungdomskultur i Stockholms stad, Kultur i ögonhöjd
- Idrottspolitiskt program Stockholms stad 2013–2017
- Program för stöd till anhöriga 2017–2020
- Program för kvalitetsutveckling
- Stockholm stads program för upphandling och inköp
- Kommunikationsprogram för Stockholms stad år 2017–2022

4 Hon han hen – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner, Mucf 2010

5 Utvecklingen av hälsan och hälsans bestämningsfaktorer bland hbt-personer, Folkhälsomyndigheten, 2014

6 Hur staden ska arbeta med detta område beskrivs närmare i stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck

7 44 procent har aldrig eller sällan varit öppna på jobbet och 20 procent har alltid eller ofta upplevt en negativ attityd mot hbtq-personer på arbetsplatsen, FRA EU LGBT survey 2012

FOTO: GETTY IMAGES

Alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter.

Mänskliga rättigheter

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948) slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla.

Ansvar för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och på all statlig och kommunal verksamhet. Regeringsformen slår fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Kommuner och landsting ansvarar för verksamheter som berör de flesta av individens rättigheter. Det är i mötet mellan den kommunala verksamheten och invånaren som rättigheterna konkretiseras i vardagen. Det är därmed kommuner och landstings arbete som i hög grad avgör hur väl Sverige lever upp till principer och krav som ställs i internationella konventioner gällande de mänskliga rättigheterna.

DISKRIMINERINGS- LAGEN

syftar till att motverka diskriminering och främja allas lika rättigheter och möjligheter.

Sverige har kommit förhållandevis långt i lagstiftningen kring hbtq-personers rättigheter men det kvarstår utmaningar. Många människor kommer som flyktingar till Stockholm och möter stadens verksamheter. I dessa möten är det viktigt att värna de mänskliga rättigheterna och att hbtq-personers särskilt utsatta situation beaktas.

Arbetet för att tillgodose individens rättigheter bedrivs både främjande och förebyggande. För att nå långsiktiga mål om allas lika rättigheter och möjligheter kan det ibland behövas särskilda åtgärder som riktas till vissa grupper.

Utgångspunkter för programmet

Sexuell läggning och könsidentitet är en integrerad del av varje enskild persons värdighet och mänsklighet och får inte utgöra grunden för diskriminering eller övergrepp.

FN-konventioner och FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter är grunden för nationellt och internationellt skydd för homo- och bisexuellas, transpersoners och queera personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Sexuell läggning och könsidentitet är en integrerad del av varje enskild persons värdighet och mänsklighet och får inte utgöra grunden för diskriminering eller övergrepp. Detta slås fast i Yogyakartapinciperna som omfattar principer om till exempel rätten till social trygghet, rätten till bästa uppnåeliga hälsa, rätten att bilda familj, rätten till utbildning och rätten att delta i det offentliga livet.⁸

I Europakonventionen, artikel 14 tillsammans med andra artiklar i konventionen, slås det fast ett förbud mot diskriminering och garanteras skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Artiklarna anses vara tillämpliga då en person diskrimineras på grund av sin sexuella läggning. Europakonventionen gäller som lag i Sverige.

Regeringen antog 2014 den första nationella strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Syftet med strategin var att stärka arbetet för homosexuella, bisexuella och transpersoners situation i Sverige.

Diskrimineringslagen syftar till att motverka diskriminering och främja allas lika rättigheter och möjligheter.

⁸ Yogyakartapinciperna (2006) utgör internationella rättsprinciper om tillämpning av internationell rätt när det gäller brott mot mänskliga rättigheter på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Rättsprinciperna är framtagna av Internationella juristkommissionen och International Service for Human Rights.

FOTO: BETTY IMAGES

Syfte

Programmet syftar till att utveckla och säkerställa kvaliteten i stadens verksamheter så att alla människor, oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning, blir bemötta likvärdigt, får sina rättigheter tillgodosedda och inte diskrimineras.

Stockholms stads program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck är ett styrdokument för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser. Programmet ska, så långt som möjligt, tillämpas i uppdrag som staden ger andra organisationer.

Programmet syftar till att utveckla och säkerställa kvaliteten i stadens verksamheter så att alla människor, oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning, blir bemötta likvärdigt, får sina rättigheter tillgodosedda och inte diskrimineras. Syftet är också att den service och omsorg och de tjänster som erbjuds stockholmarna är lika tillgänglig, av lika hög kvalitet och lika väl anpassade för alla, oavsett könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning.

Staden bidrar därmed till ett jämlikt, jämställt, icke-diskriminerande och socialt hållbart samhälle.

A photograph of a classroom scene. A male teacher with a beard, wearing a blue denim shirt, is leaning over a group of children sitting on a blue carpeted floor. The children, of various ethnicities, are looking towards the teacher. In the background, there is a window with a hanging mobile, a whiteboard with papers, and a shelf with books. The overall atmosphere is educational and inclusive.

Övergripande inriktning och fokusområden

SEXUELL LÄGGNING

Bisexualitet, hetero-sexualitet och homo-sexualitet är sexuella läggningar enligt svensk lagstiftning (juridisk definition). Sexuell läggning innefattar praktik och preferens, men framförallt identitet.

SEXUELL IDENTITET

handlar om hur en person själv upplever eller definierar sin sexualitet.

I Stockholm har alla samma möjlighet och makt att forma samhället och sina egna liv utan att begränsas av exkluderande normer kopplat till kön, könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning.

Fokusområden

Här anges programmets fokusområden och ett antal särskilt viktiga frågor inom varje område.

1 Våld, diskriminering och andra kränkningar mot hbtq-personer ska upphöra

- 1.1 Stockholm ska vara en trygg stad att leva i oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.
- 1.2 Hbtq-personers utsatthet för trakasserier, våld, diskriminering och andra kränkningar samt hatbrott ska upphöra.
- 1.3 Brott mot hbtq-personer ska synliggöras och benägenheten hos de som utsätts att söka hjälp och skydd ska öka.
- 1.4 Hbtq-personer som utsätts för våld, exempelvis våld i nära relation, hedersrelaterat våld och hatbrott, ska ha likvärdig tillgång till skydd, stöd och hjälpinsatser och bemötas utifrån sina individuella behov.

2 Unga hbtq-personer ska ha lika rättigheter och möjligheter som andra unga

- 2.1 Alla unga, oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck, ska ha möjlighet att delta på likvärdiga villkor och ha likvärdig tillgång till välfärd – utbildning, omsorg, hälsa och fritid.
- 2.2 Unga hbtq-personer ska känna sig trygga i att kunna vara sig själva. Normer som verkar inskränkande och exkluderande för hbtq-personer ska synliggöras och motverkas i verksamheter som vänder sig till unga.
- 2.3 Skolan ska vara en trygg plats för alla unga, oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Det främjande och förebyggande arbetet kopplat till normer kring sexualitet och kön ska vara väl utvecklat i alla stadens skolor.

NORMKRITIK

är ett förhållningssätt som har till syfte att synliggöra och granska vilka normer som råder i en grupp eller i ett samhälle för att se vilka som inkluderas och vilka som exkluderas.

Fortsättning från sidan 11 –2 Unga hbtq-personer ska ha lika rättigheter och möjligheter som andra unga

- 2.4** Barn och elever som lever i regnbågsfamiljer ska bemötas likvärdigt och deras familjeförhållanden ska speglas i pedagogiska material, samtal och kulturaktiviteter i förskolan och skolan.
- 2.5** Unga hbtq-personer ska ha likvärdig tillgång till trygga mötesplatser och meningsfulla fritidsaktiviteter, samt möjlighet att bygga egna nätverk och skaffa sig positiva förebilder inför vuxenlivet.
- 2.6** Stadens medarbetare som kommer i kontakt med unga ska vara uppmärksamma på om ett barn far illa i hemmiljö eller hindras att uttrycka sin identitet eller sexuella läggning. Anmälningsplikt gäller vid oro för att ett barn far illa.

KÖN

Biologiskt kön definieras utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer. Juridiskt kön är det kön som står registrerat i folkbokföringen, pass eller legitimation.

GENUS

betyder socialt och kulturellt kön, det vill säga de egenskaper och förmågor som vårt samhälle knyter till kvinnor respektive män.

KÖNSIDENTITET

är en persons själv-identifierade, självupplevda kön.

KÖNSUTTRYCK

är hur en person uttrycker sitt kön. Det görs exempelvis genom kläder, kroppsspråk, frisyr och socialt beteende.

3 Hbtq-personer ska ha likvärdigt stöd, omsorg och vård

- 3.1 Hbtq-personer ska ha god och likvärdig tillgång av stöd, omsorg och vård samt få sina behov tillgodosedda. Hbtq-personer ska känna högt förtroende för och känna sig trygga i att efterfråga och söka den omsorg och vård som de är i behov av.
- 3.2 Staden ska i myndighetsutövning behandla och bemöta stockholmarna likvärdigt och respektfullt oavsett könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning eller familjekonstellation.
- 3.3 Äldre hbtq-personer eller hbtq-personer med funktionsnedsättning i behov av stöd och omsorg ska ha tillgång till en trygg och likvärdig service. I vård- och omsorgssituationer ska ett respektfullt och lyhört bemötande, oavsett utförare, garanteras.
- 3.4 Hbtq-personer ska ha samma förutsättningar för god fysisk såväl som psykisk hälsa.

4 Hbtq-personer ska ha likvärdig tillgång till kultur, idrott och fritid

- 4.1 Hbtq-personer ska ha likvärdig tillgång till stadens utbud av kultur-, fritids-, idrotts- och motionsverksamhet. Verksamheterna ska vara planerade och utformade så att hbtq-personer tryggt kan ta del av aktiviteter.
- 4.2 Hbtq-personer, deras erfarenheter och livsvillkor ska speglas i stadens kulturverksamheter. Exkluderande normer kring sexualitet och kön ska uppmärksammas.

5 Staden ska samverka med civila samhället för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter

- 5.1 Staden ska stödja civilsamhällets aktörer som tillhandahåller trygga mötesplatser, sociala aktiviteter och fritidsverksamheter som riktar sig till olika individer inom hbtq-gruppen, särskilt för unga, äldre och nyanlända.
- 5.2 Föreningar som får stöd av staden ska arbeta för att motverka diskriminering och kränkande behandling i sina verksamheter utifrån sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.
- 5.3 Staden ska delta i och stödja evenemang som synliggör och lyfter fram mänskliga rättigheter och hbtq-personers livssituation.

A woman with short brown hair, wearing a teal blazer and dark pants, is seated in a wheelchair. She is looking towards a whiteboard in the background. The whiteboard is covered with several colorful sticky notes (green, pink, yellow, and white) arranged in a somewhat circular pattern. In the foreground, the back of another person's head and shoulder is visible, suggesting a meeting or collaborative work environment. The room has a wooden desk and a whiteboard on the wall.

Genomförande och uppföljning

I verksamhetsplanerna ska nämnder och bolagsstyrelser precisera hur de arbetar med de fokusområden som redovisas i programmet.

Medarbetare i staden behöver ha relevant kunskap om hbtq-personers livsvillkor och situation och om hur heteronormen kan utgöra ett hinder för ett professionellt och respektfullt bemötande.

Ansvar

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för genomförande av programmet. Detta görs inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten. I programmet tydliggörs stadens inriktning för arbetet och ett antal gemensamma fokusområden för stadens nämnder och bolagsstyrelser preciseras. Programmet utgör vidare en grund för samverkan mellan stadens aktörer.

I verksamhetsplanerna ska nämnder och bolagsstyrelser precisera hur de arbetar med de fokusområden som redovisas i programmet. Fokusområdena och de prioriterade frågorna utgör en grund när nämnder och bolagsstyrelser konkretiserar nämnd- och bolagsmål, indikatorer och aktiviteter som bidrar till att uppfylla kommunfullmäktiges mål i stadens budget. Den ordinarie uppföljningen av dessa mål, aktiviteter och indikatorer i tertialrapporter och verksamhetsberättelsen utgör därmed en uppföljning av nämndens och bolagsstyrelsens insatser för att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

Kommunstyrelsen ansvarar för en samlad uppföljning av arbetet inom stadens verksamheter, övergripande samordning samt för att vid behov tydliggöra stadens prioriteringar inom området.

Kunskap

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att det finns god kompetens i organisationen för att inkludera ett hbtq-perspektiv i verksamheten, det vill säga inte utgå från att alla identifierar sig som män eller kvinnor, att alla är cispersoner eller attraheras av motsatt kön.

Förtroendevalda, förvaltnings- och bolagsledningar och nyckelpersoner behöver kunskaper om hbtq-personers livsvillkor och om heteronormen, samt vad det innebär för arbetet med ledning och styrning.

Medarbetare i staden behöver ha relevant kunskap om hbtq-personers livsvillkor och situation och om hur heteronormen kan utgöra ett hinder för ett professionellt och respektfullt bemötande, utifrån den egna verksamhetens områden. Särskilt viktigt är det att den kunskapen finns hos medarbetare som möter barn och unga.

Den diplomutbildning som kommunstyrelsen har tagit fram ska användas för att stärka verksamheters kompetens för att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.

Kommunikationen om stadens tjänster och service behöver innefatta hbtq-personer såväl språkligt som bildmässigt. Medarbetare med ansvar för extern och intern kommunikation ska ha kunskap om normkritisk kommunikation och bildanalys för att hbtq-personer inte ska vara exkluderade i stadens externa och interna kommunikation.

Kunskapsutveckling om hbtq-personers livsvillkor och situation ska ske löpande. Här fyller hbtq-organisationerna en viktig funktion genom sin sakkexpertis.

Kommunstyrelsen ansvarar för att i samband med genomförandet av programmet genomföra introducerande utbildningsinsatser för förtroendevalda, förvaltnings- och bolagsledning och nyckelpersoner.

Metoder och arbetsätt

Normkritiskt förhållningssätt

Ett normkritiskt förhållningssätt, ibland kallat normmedvetet, handlar om att man i verksamheten fokuserar på och granskar de normer och strukturer som leder till att människor kränks, diskrimineras eller osynliggörs. Det handlar exempelvis om att i utvecklingsarbete kring bemötande särskilt diskutera vilka som inkluderas respektive exkluderas, vilka som verksamheten är anpassad efter och vilka som kan missgynnas.

I det förebyggande arbetet mot våld ska en del vara att motverka traditionella normer kring kön med fokus på normer kring maskulinitet och att synliggöra hur dessa bidrar till att våld uppstår. Viktiga verksamheter för detta är förskola och skola. Skolor kan behöva förstärka det främjande och förebyggande arbetet kopplat till normer kring sexualitet och kön.

Bemötande, likabehandling och diskriminering

Alla stadens verksamheter som möter medborgarna behöver utveckla former för att säkra att de behandlar och bemöter stockholmarna likvärdigt och respektfullt oavsett könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning eller familjekonstellation. Det innebär bland annat att information och formulär som används ska utgå från inkluderande normer och språkbruk kring kön och sexualitet. Det krävs också ett aktivt arbete mot diskriminering. Det gäller inte minst inom förskolan, skolan, fritidsverksamheter, arbetsmarknadsinsatser, medborgarkontor och bostadsförmedling samt vid myndighetsutövning.

Alla stadens verksamheter som möter medborgarna behöver utveckla former för att säkra att de behandlar och bemöter stockholmarna likvärdigt och respektfullt.

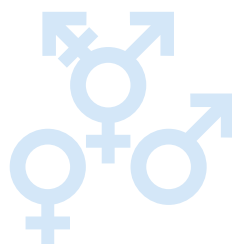
Det är viktigt att vara medveten om att olika grupper och individers förutsättningar och möjligheter inte enbart påverkas av omgivningens föreställningar om sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck utan förstärks ytterligare av föreställningar om kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder och socioekonomi.

I Stockholms stads arbete med riktlinjer, rutiner och anvisningar ska hbtq-perspektivet beaktas för att säkerställa att perspektivet omfattar stadens medarbetare.

Synliggörande av hbtq-personers upplevelser

Staden behöver utveckla metoder och rutiner för att synliggöra och öka kunskapen om hbtq-personers upplevelser av verksamheternas utformning och bemötande. Att efterfråga hbtq-personers upplevelser ger kunskap och är i sig inkluderande och respektfullt.

I samband med undersökningar som syftar till att följa upp verksamheterna behöver homo- och bisexuella och transpersoners erfarenheter och upplevelser inkluderas. Det kan handla om utformning av enkäter, intervjuer eller fokusgrupper för att nå fördjupad kunskap. Enkäter, såsom medarbetar-, brukar- eller kundenkäter, behöver där det är möjligt innefatta ett tredje könsalternativ i form av ”annat”, utöver ”vet ej/ vill inte ange”.

CISPERSONER

är ett begrepp som används för att beskriva en person vars könsidentitet och könsuttryck stämmer överens med det kön man tilldelades vid födelsen.

TRANSPERSONER

är ett paraplybegrepp som avser personer bryter mot samhällets normer kring kön.

Referenser

- Diskrimineringslag (2008:567)
- Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2007)
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948)
- Idrottspolitiskt program Stockholms stad 2013–2017
- Program för barn och ungdomskultur i Stockholms stad, Kultur i ögonhöjd
- Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018–2022
- Program för ett jämställt Stockholm 2018–2022
- Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011–2016, Stockholm – en stad för alla
- Program för kvalitetsutveckling
- Program för stöd till anhöriga 2017–2020
- Stockholms stads personalpolicy
- Stockholm stads program mot våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2020
- Stockholm stads program för upphandling och inköp
- Regeringens strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck (2014)
- Skollag (2010:800)
- Socialtjänstlag (2001:453)
- Yogyakartapinciperna om tillämpning av det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna vad gäller sexuell läggning och könsidentitet (2006)
- Vision 2040 Ett Stockholm för alla

A photograph of two elderly men walking hand-in-hand on a paved path through a forest. The man on the left is bald, wearing a blue t-shirt, a brown cardigan, and dark boots. The man on the right is wearing a grey sweater, a light-colored flat cap, blue trousers, and dark boots. They are both smiling and looking towards each other. The background is a dense forest of tall trees.

Begrepps- definitioner

Sexuell läggning

Bisexualitet, heterosexuallitet och homosexualitet är sexuella läggningar enligt svensk lagstiftning (juridisk definition). Sexuell läggning innefattar praktik och preferens, men framförallt identitet. Sexuell identitet handlar om hur en person själv upplever eller definierar sin sexualitet.

Heterosexuell är en person som blir kär i och/eller attraheras av människor av annat kön än en själv.

Bisexuell är en person som blir kär i och/eller attraherad av människor oavsett kön.

Homosexuell är en person som blir kär i och/eller attraherad av någon av samma kön som en själv.

Transpersoner

Transpersoner är ett paraplybegrepp som avser personer som bryter mot samhällets normer kring kön. Trans handlar inte om sexuell läggning utan transpersoner kan vara hetero-, homo- eller bisexuella.

Begreppet innefattar många undergrupper och det går att vara transperson på många olika sätt. Begreppet anses vanligen omfatta transsexuella, transvestiter, intersexuella och personer som identifierar sig som transgender eller intergender.

Könsidentitet och könsuttryck

Könsidentitet är en persons självidentifierade, självupplevda kön, det vill säga det personen känner sig som. Ingen annan kan bestämma detta åt någon annan, och var och en har rätt att själv avgöra sin egen könsidentitet. Könsuttryck är hur en person uttrycker sitt kön. Det görs exempelvis genom kläder, kroppsspråk, frisyr och socialt beteende. En individs köns-

uttryck kan stämma överens med könsidentiteten, men det behöver inte vara så.

Kön och genus

Med kön avses ofta det biologiska och juridiska kön som används vid exempelvis könsuppdelad statistik. Biologiskt kön definieras utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer. Juridiskt kön är det kön som står registrerat i folkbokföringen, pass eller legitimation. I Sverige finns bara två juridiska kön.

Genus betyder socialt och kulturellt kön, det vill säga de egenskaper och förmågor som vårt samhälle knyter till kvinnor respektive män. De föreställningar vi har om vad som anses vara kvinnligt och manligt är i ständig förändring och skiljer sig mellan tidsperioder och kulturer.

Cispersoner

Cisperson är ett begrepp som används för att beskriva en person vars könsidentitet och könsuttryck stämmer överens med det kön man tilldelades vid födelsen. Exempelvis en person som föds med penis, ser sig själv som man och har könet man registrerat som kön i folkbokföringen. Förenklat uttryck är en cisperson en person som inte är en transperson. Begreppet har inget med sexuell läggning att göra.

Heteronorm

Heteronormen är den norm i samhället som förutsätter att alla människor är antingen kvinna eller man och ingenting annat, och att dessa är två motsatta kön. Kvinnor och män förväntas vara olika, feminina respektive maskulina. Enligt heteronormen förväntas alla även vara heterosexuella och cispersoner (det vill säga identifierar sig med det kön de tilldelades vid födelsen). Att följa eller passera inom heteronormen ger ekonomiska, politiska och sociala fördelar.

Queer

Queerteori är en samlingsbenämning på olika teoretiska perspektiv som menar att kön och sexuell läggning är en social konstruktion. I grunden är det ett ifrågasättande av heteronormen. En individ kan definiera sin könsidentitet och/eller sin sexuella läggning som queer. Att kalla sig queer kan innebära en önskan att inkludera alla kön och sexualiteter eller att inte behöva identifiera eller definiera sig.

Regnbågsfamilj

En familj där en eller flera av föräldrarna är hbtq-personer, till exempel en familj med föräldrar av samma kön eller en familj där en eller flera av föräldrarna är transpersoner eller har transbakgrund.

Intersektionalitet

Intersektionalitet är ett begrepp som används för att synliggöra att individer eller grupper inte är statiska eller homogena, samt att olika maktordningar samverkar och förstärker varandra. Exempelvis påverkar etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, kön, könsidentitet, könsuttryck, ålder, socioekonomi och bostadsort de förutsättningar och möjligheter grupper/individer har i samhället.

Normkritik

Normkritik, ibland även kallat normmedvetenhet, är ett förhållningssätt som har till syfte att synliggöra och granska vilka normer som råder i en grupp eller i ett samhälle för att se vilka som inkluderas och vilka som exkluderas.

Normkritik handlar om att förändra de normer som leder till att vissa har privilegier och att andra osynliggörs. Det handlar inte om att majoriteten ska tolerera de som avviker eller bryter mot normen. Fokus ligger på att

reflektera kring vad som ses som självklart och normalt och vad det får för påverkan på vilka personer som då ges makt och fördelar på bekostnad av andra, (oftast) minoritetsgrupper. Syftet med att granska normer är att begripa vad som möjliggör diskriminering och att bli medveten om sina egna föreställningar för att kunna medverka till att alla individer har likvärdiga förutsättningar.

Att visa tolerans har länge använts som begrepp för att motverka diskriminering i arbetet för mänskliga rättigheter. Ett normkritiskt perspektiv på tolerans innebär att fråga sig vem som har makten att tolerera vem. Att istället tala om respekt öppnar upp för en bättre jämbördighet. Det finns en skillnad i att tolerera någon och att respektera någon.

Maskulinitet

Maskulinitet är ett begrepp som fokuserar på manligt genus, det vill säga mäns psykologiska, sociala och kulturella livsvillkor, livsstilar, attityder och handlingsätt. Det handlar också om hur manlighet (re)konstrueras kulturellt och socialt, det vill säga vilka egenskaper och beteenden hos män som förväntas och premieras i samhället.

Hatbrott

Hatbrott innebär att någon angriper en person eller en grupp av människor på grund av deras uppfattade ras, hudfärg, etniska bakgrund, trosbekännelse, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Den som utsätts behöver inte ha egenskapen ifråga utan det räcker om gärningspersonen tror eller uppfattar att denna har det eller anser att denna representerar en grupp människor med sådana egenskaper. Hatbrott är ett resultat av bristande respekt för mänskliga rättigheter och människors lika värde.

**Program för lika rättigheter
och möjligheter oavsett sexuell
läggning, könsidentitet eller
könsuttryck 2018–2022**

Stockholms stad 2017
Kansliet för mänskliga rättigheter

Grafisk form och produktion:
Blomquist Communication
Omslagsfoto: Lennart Johansson
Tryck: Ätta.45 Tryckeri AB
Artikelnummer: 15269
Stadsledningskontoret 2017-12

